

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljani po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 13. oktobra 1880.

Obseg: Uže pred zimo preorana njiva je na veliko korist pomladanski setvi. — Kako se trtna uš po poročilu A. Götheja, ravnatelja vinorejske šole Mariborske, pokončuje. — Dolenjskim vinorejcem naznanilo! — V katere kraje Kranjskega so prišli iz državne subvencije letos nakupljeni plemenni junci Muriškege in Belanskega plemena. — Letno zborovanje društev: „Udovsko učiteljsko društvo“, „Slov. učiteljsko društvo“ in „Narodna šola“ v Ljubljani. (Dalje in konec.) — Novi „Rječnik hrvatski ili srpski“ — in okrožnica biskupa J. dr. Strossmajerja duhovščini hrvatski. — „Kres“. — Nekaterih današnjih narodov ženitovanjski običaji. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Uže pred zimo preorana njiva je na veliko korist pomladanski setvi.

Še imajo nekateri kmetovalci navado, da pustijo njivo preorano ležati čez zimo po poletni ali jesenski žetvi. To je slaba navada in na veliko škodo jarini ali pomladanski setvi.

Poglejmo pa korist, če se njiva po žetvi uže pred zimo preorje in preorana čez zimo pustí ležati.

1. Voda, kolikor se je je čez zimo in koncem zime, ko je sneg skopnil, na njivi nabralo, gre lahko spomladi pod zrahljano zemljo, katera potem dobi potrebne vlage, da vsejano seme hitreje kaliti in veselejše rasti more. Če pa njiva pred zimo ni bila preorana in zemlja nezrahljana v trdih gručah še v pričetku pomladi leži, le malo mokrote s površja njive more v globočino njeno; voda dalje časa zastaja na površji njiv in ne daje spodnjim plastim potrebne vlage. Tudi rastlinstvu potrebni podnebni zrak lahko prešine zrahljano zemljo, ne pa v trdih gručah ležeče.

2. Zmrzlina more čez zimo ležečo razorano zemljo dobro prešiniti, zato postane prhka in se zdrobi, če tudi je pred zimo še tako gručasta in kepasta bila.

3. Ker pred zimo preorana njiva koj pri prvem suhem vremenu spomladi, ko je sneg skopnil, se hitro usuši, zato je kmetovalec po tem v stanu, jarino prav zgodaj vsejati, in ker tako pripravljene njive večidel ni treba na novo orati, ampak jo le z brano povleči, je po tem poljsko delo tudi kmalu končano.

4. Če pa je spomladanska setev uže zgodaj opravljena, ostane gospodarju dovolj časa za druga poljska dela, posebno pa za obdelovanje senožeti. Tako je gospodar za celo leto s svojimi opravili precéj naprej.

5. Če je spomladi setev jarega žita dosti zgodaj opravljena bila, pride potem seme v zemljo uže v takem času, ko je v njej še dosti zimske vlage. To pa dela, da žito hitro in enakomerno kalí in da potem tudi čvrsto in hitro raste in zdatno plenja.

6. Pred zimo preorana njiva obdrži pa sploh dolgo časa svojo vlago in sicer zato, ker se je zemlja več vode čez zimo napila in popita vlaga tudi bolj počasi izhlapi.

7. Če pa uže mlado žito čvrsto in lepo stoji, ostane mu ta krepka rast ves čas in pričakovati je bogate žetve.

8. Polje pred zimo preorano je manj podvrženo mrčesom in plevelu; mrčes zaduši ali prežene voda, ki je globoko v zemljo segla, plevel pa, ki rad uže v začetku zime kalí, mraz pokonča. Posebno koristno pa je oranje polja pred zimo zato, ker škodljive hrošče in ogerce (njih črve) vniči.

Naj bi tu naštetí dobiček napeljal kmetovalce na to, da bi svoje polje uže pred zimo preorali in opustili napačno oranje še le po končani zimi!

Kako se trtna uš

po poročilu A. Götheja, ravnatelja vinorejske šole Mariborske, pokončuje.

Mnogo je sredstev, ki umorijo trtno uš. Vendar takega sredstva še niso zasledili, ki bi mrčes uničilo, a ne škodilo trsu.

Najzdatniše pomagalo je do sedaj to, ako se je voda spustila v vinograd tako, da je vse trsovje več časa pod vodo stalo. To pa je mogoče le v planjavah, nikakor pa ne tam, kjer so vinogradi večidel na gričih. Na Francoskem so z umetnim poplavljanjem pogube oteli 5114 hektarov od trtne uši napadenih vinogradov. Zatoraj nam ne ostaja družega, nego to, da trsovje izrujemo ali izkrčimo in na mesto njega drug sadež sadimo, ali pa skušamo trsu tako streči, da v kljub svoji ušivosti še vendar rodi.

Izruvanje trsovja in razkuževanje prstí pomagalo je do sedaj le tam, kjer so od trtne uši bili napadeni le posamesni trsi ob sepih, v špalirih, v vrtilih, v trsovnica, kjer še koreninje ni globoko pognalo, se vé, če so mrčes kmalu zasledili in ga hitro uničili. Takošnih filokserinih gnjezd so mnogo našli po Nemškem in Švicarskem. Hitro lotili so se dela in trtno uš popolnem uničili. Delo je pa tako-le: najprvo se ušivi trs odkoplje do $\frac{1}{2}$ metra globoko, potem se vlije $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ litra žveplenega ogljenca, in jama se zopet zasuje. Če treba, se takošno delo ponovi; 8 ali 9 dni pozneje se trsi čisto izkrčijo in takoj na mestu sožgejo, prostor pa, kjer je prej trs rasel, se polije s katranovcem, plinovim apnom ali petrolejem, da se pokonča vsaka uš. To se je posrečilo pri posamesnih gnjezdih trtne uši, nikakor pa ne tam, kjer je ta strašni mrčes se daleč razširil. Vse prizadevanje spodletí posebno tam, kjer so uže krilate uši na vse kraje in daleč okrog nesrečo raznesle, osobito še, če se je to več let godilo. Skušali so uže kaj takošnega na državne

stroške v Klosterneuburgu na spodnjem Avstrijskem in v Pančevi na Ogerskem. Enako postopali so na Francoskem, pa zastonj! Vsake uši niso mogli zatreti. Sadili so na takošnem prostoru več let tobak, konoplje. Bilo je brez uspeha, kajti uš se je vendar ohranila, zaradila in prikazala. Uničili so sicer ogromno število uši, a vsake uničile niso, in toraj vse ni pomagalo nič. Trtna uš začela je iznova širiti se. Ako le malo uši ostane, v nekoliko letih gomazi jih zopet na milijone v sosednih vinogradih, prej nepoškodovanih. Zato ni priporočati gori navedenega in dragocenega dela, kjer je vinograd, če prav na samem ležeč, od trtne uši jako napaden. Žvepleni ogljenec je drag, ravnanje z njim zelo mudno in stane tudi veliko, pomaga pa na posled vendar nič. Zatoraj je dosta, ako se vinograd po trtni uši ugonobljen izkrči, trsovje sožge in drug sadež zaseje. Taki vinogradi imajo proti koncu svoje ušivosti itak le majhno število uši, večina je uže v zdrave vinograde odšla. Na Francoskem štejejo na ta način izkrčenih vinogradov 474.760 hektarov. Takošno krcanje ni drago in lahko vsak posestnik sam opravi, to pa dovolj dobro, ako ga izvedenci nadzorujejo. Mislim tudi, da bi tukaj ne trebalo plačevati posestnikom odškodnine, ker je trs v tem slučaju bil itak uže uničen in bi vinogradar vsakako kmalu prisiljen bil, vinograd opustiti in ga z drugim sadežem zasaditi. Mogoče pa je, da po postavi zoper trtno uš sklenejo postopati. V tem slučaju morajo vse trse v bližini gnjezda trtne uši izkrčiti in uničiti, čeravno so le deloma od tega mrčesa napadeni. No, in v takošnem slučaju gre posestniku odškodnina, katero morajo vsi ostali vinogradarji v deželi plačati. Odškodnina s stroški za izkrčenje in razkuževanje vred pa utegne znatno denarjev stati. Tudi je mogoče, da bi vinogradarji v dobrih legah morali odškodnine plačevati vinogradom v slabih legah, kamor trta prav za prav ne sodi več, ali da pomagajo nemarnim vinogradarjem, ki so sami bili krivi, da so trtno uš dobili. Sploh dobro je vse premisliti in preudariti, predno kje sklenejo po postavi zoper trtno uš postopati; to pa tem bolj, ker trtne uši enkrat močno razširjene ne morejo zatreti, naj krčijo in požigajo trsovje, polivajo prst z žveplanim ogljencem, kolikor hočejo.

Slabe skušnje zastran umetnega uničevanja trtne uši napotile so ljudi premišljevat, ali bi se ne dalo tudi z ušivim trsom še shajati tako, da bi ne trebalo vinogradov izkrčiti. Veljavna sedanja postava zoper trtno uš o tem nima nobenih določeb. Temu se ni čuditi. Poslancem ni bilo toliko poskušenj na razpolago, kakor jih imamo sedaj. Tudi postava govori le, kaj naj storijo politične gosposke, da zasledijo trtno uš in potem jej zabranijo dalje širiti se. Dalje se ne briga državna postava. Tako postopa vlada na Francoskem pa tudi pri nas zastran trtne uši v Klosterneuburgu in na Ogerskem, kjer imajo tega mrčesa v več krajih. Važno je toraj vprašanje: je li mogoče ušive trse ohraniti toliko, da še rodijo grozdje? Skušnje Francozov kažejo, da je to mogoče.

Največe bogastvo francoske dežele je vinogradarstvo. Dá se toraj misliti, da si Francozje veliko prizadevajo trs braniti zoper trtno uš. Izumili so uže 3 načine, po katerih se ušivi trs rodoviten ohrani; a) s pomočjo žveplenega ogljenca. V ta namen se priredi votel in prišpičen kol, s katerim se žvepleni ogljenec trsu med korenine škropi ali puha, to pa do 40 centimetrov globoko in trikrat v leti, namreč spomladi ob prvi kopi, meseca junija in hitro po trgatvi. Tako se pokončá neznano veliko uši in trs se ohrani rodoviten. Ovi pripomoček je tedaj dober, al predrag je. Žvepleni ogljenec je nevarna tvarina, ki se rada vžge in razletí. Železnice ga prevažajo le v posebnih

vlakih in v odprtih vagonih. Ob enem mora biti pospravljen v posodi, katera drži 500 kilo in ki je dobro zanetena. Žvepleni ogljenec v manjših posodah mora najmanjše 50 kilo težek biti in posodice narejene iz cink-pleha ali iz železne plehovine ali iz glaževine, ki imajo biti postavljene v jerbasih in z žaginjem ali otrobi obdane. Delajo ga v Svasovicah na Gališkem v cesarskih topilnicah. Prodavajo ga pa tudi na Dunaji (k. k. Berg- und Hütten-Produktenverschleiss in Wien) po 20 gold. cent. Na en trs je treba 8–10 gramov; tako stane ovo žvepljenje trsov blizo 100 gold. na leto pri vsakem oralu vinograda. Ob enem je treba močno gnojiti, sicer trs kmalu konec vzame. Iz povedanega je gotovo jasno, da je ta pomoček zoper trtno uš pri nas predrag. b) Drugi pomoček so tudi Francozi izumili in sodi za naše razmere. Treba je namreč ušivi trs pogosto pogrobati in mu dobro gnojiti. Vsled tega poganja novih korenin in nadomestuje one, katere so zavoljo trtne uši strohnele in odpale. Ob enem iznemiruje uši vedno prelaganje trsa in brani preveliko njihovo pomnoževanje. c) Tretji pomoček rabijo na Francoskem uže 10 let. Vzamejo se namreč ameriški trsi one sorte, ki se imenuje Zaniški trs (*Vitis Solonis*) ali pa trs York-Madeira. Ta dva ameriška trsa imata poseben sok, radi česar jima trtna uš ne škoduje toliko, kakor našemu evropskemu trsu. Vinogradarji tedaj ta ameriška trsa zasadijo v vinograde in na spodnji les cepijo domače žlahne rozge. Vendar grozdje takih cepljenih trsov ni kaj prida in toraj ta tretji pomoček le malo prida.

„Gosp. pril.“

Dolenjskim vinorejcem naznanilo!

Gospod A. Ogulin iz Novomesta poroča v pismu od 4. dne t. m. družbi kmetijski kranjski, da ona škodljiva gliva na trsji, katero je popisal v 38. listu „Novic“, ni „Cladosporium Rösleri“, ampak da po mislih gosp. prof. W. Vossa je „Perenospora vitreola de Bary“.

Ker pa ta gliva tudi nič manj ni škodljiva trti, se je gosp. Ogulin naravnost obrnil do ministerstva kmetijstva s prošnjo, naj ono dá to škodljivo trtno bolezen po izvedencih preiskavati in presoditi, ali bi ne bilo sredstvo, katero on priporoča, dejansko poskusiti, da se odvrne velika nadloga, katera po imenovani glivi žuga dolenjskim vinogradom. Ker gosp. Ogulin podpisanemu odboru željo razodeva, naj bi družba kmetijska objavila to podružnicam kmetijskim in ondi bivajočim vinorejcem, zato jim naznanjamo to po tej javni poti, pričakovajo odloka sl. ministerstva kmetijstva.

Centralni odbor c. k. družbe kmetijske
v Ljubljani 10. oktobra 1880.

V katere kraje Kranjskega

so prišli iz državne subvencije letos nakupljeni plemenni junci Muriškega in Belanskega plemena.

Kranjskim živinorejcem na znanje. *)

Muriških (Mürzthaler) juncev je na Štajarskem gosp. odbornik Seunig za družbo kmetijsko nakupil 8, ki so bili 29. dne u. m. v Ljubljani po javni dražbi prodani. Kupili so jih: gosp. Anton Starè, enega za grajščino Kolovec, enega v Mengeš, — grof Jožef Auersperg iz Iga, — gosp. Jožef Mehlé iz Ponove vasi,

*) Kdor je subvencijskega junca kupil, ima dolžnost, ga 2 leti za plemo rabiti dati tudi svojim sosedom proti odločeni tarifi.